

BULETINUL

COMISIUNII

MONUMENTELOR ISTORICE

PUBLICAȚIUNE TRIMESTRIALĂ

BUCUREȘTI

Inst. de Arte Grafice CAROL GÖBL S-r I. St. Rasidescu
16, STRADA DOAMNEI. 16

1909

25.251.

BULETINUL
COMISIUNII
MONUMENTELOR ISTORICE

COMITETUL DE REDACȚIE

D-nii: ION KALINDERU, GR. CERKEZ, N. GABRIELESCU, G. MURNU,

Membri Comisiunii Monumentelor Istorice

și

P. GARBOVICEANU

Administratorul Casei Bisericii

Secretar, ALEX. LĂPĂDATU.

ABONAMENTUL ANUAL :

IN ROMÂNIA 10 Lei

IN STRĂINĂTATE 12 „

REDACȚIA: la Administrația Casei Bisericii, București.

Extras din Deciziunea Ministerială privitoare la redactarea Buletinului.

1. Cu începere dela Ianuarie 1908 se va publica, sub direcția Comisiunii Monumentelor Istorice și în editura Administrației Casei Bisericii, o revistă periodică numită *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*.

2. Acest Buletin va fi organul oficial al Comisiunii, va apărea trimestrial și va cuprinde :

a) O parte științifică, în care se vor publica tot felul de monografii, studii, lucrări, comunicări și materialuri de natură istorică, arhitectonică și artistică, privitoare direct și numai la monumentele noastre istorice ;

b) O parte oficială, în care se vor publica rapoartele anuale ale Comisiunii, procesele-verbale ale ședințelor ei, referatele arhitecților însărcinați cu conducerea și executarea lucrărilor de conservare și restaurare, precum și eventualele circulări, informațiuni și deciziuni ale Ministerului și ale Comisiunii, privitoare la monumentele noastre istorice.

3. Buletinul apare sub direcția membrilor Comisiunii, cari, împreună cu administratorul Casei Bisericii, alcătuiesc comitetul de redacție. El e pus sub îngrijirea secretarului Comisiunii, care e îndatorat să pregătească și să procure materialul necesar, să-l aducă la cunoștința comitetului de redacție și să supravegheze tipărirea lui.

4. Pentru ca publicațiunea să se prezinte cât mai sistematică și cât mai folositoare, se stabilește următorul program cu privire la felul lucrărilor ce va trebui să cuprindă Buletinul :

a) Monografii istorice, arhitectonice și ar-

tistice asupra monumentelor noastre istorice, monografii cari vor fi ilustrate și documentate cu reproduceri necesare de fotografii, desenhuri, aquarele etc. ;

b) Releveuri dela cele mai însemnate și caracteristice, din punct de vedere arhitectonic, monumente istorice ;

c) Studii și lucrări unitare, asemenea ilustrate și documentate, bunăoară : asupra inscripțiunilor murale și tombale din epoca lui Ștefan-cel-Mare, Matei Basarab, Vasile Lupu, Constantin Brâncoveanu etc., asupra artei decorative, în sculptură și pictură, întrebuințată în bisericile și mănăstirile noastre în anumite epoci, asupra portretelor murale de citori : Domni, Doamne, Arhieri, Boeri, Jupănese etc., asupra picturii bisericești, asupra costumelor etc. ;

d) Materialuri : scurte fragmente, comunicări, însemnări și note de interes deosebit privitoare la monumentele noastre istorice ;

e) Note bibliografice și critice asupra publicațiunilor și periodicelor de specialitate ;

f) În sfârșit, suplimente artistice, în culori, cari să înfățișeze biserici, mănăstiri, reproduceri de portrete murale, de picturi, de ornamentațiuni etc.

În cadrul lucrărilor înșirate mai sus se cuprind și acele privitoare la monumentele istorice din afară de Regat, întru cât aceste vor fi de origină românească — înălțate de Voevozii noștri sau în legătură directă cu trecutul nostru.

Buletinul se găsește de vânzare la Librăriile Soccec, Sfetea și Alcalay.

BULETINUL

COMISIUNII

MONUMENTELOR ISTORICE

PUBLIICAȚIUNE TRIMESTRIALĂ

**SUB AUSPICIILE MINISTERULUI DE CULTE ȘI INSTRUȚIUNE PUBLICA
ȘI IN EDITURA ADMINISTRAȚIEI CASEI BISERICII.**

1909

IULIE-SEPTEMYRIE

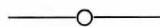

BUCUREȘTI

**Inst. de Arte Grafice CAROL GÖBL S-r Ion St. Rastdescu
16, Strada Doamnei, 16**

1909

CUPRINSUL.

TEXT.

Curțile domnești Brâncovenești : I. Doicești.

O nouă diplomă militară romană.

Două noi inscripții dela Comana.

Frescurile dela Hurezi : Biserica cea mare și paraclisul.

Clopotnița dela Păpăuți.

Mănăstirea Hurezi : Chiliile dela miază-noapte.

Cronică : † Gr. G. Tocilescu. Din lucrările Comisiunii. † A. Baltazar. Din tesaurul arheologic al Dobrogei.

ILUSTRAȚIUNI.

Doicești :

1. Biserica (vedere spre sud).
2. Ruinile împrejuririi Curții.
3. Biserica (vedere spre nord).
4. Ruinile caselor domnești, cu pivnița.
5. Ruinile împrejuririi Curții.
6. Chenarul ușii și pisană bisericii.
7. Ușile împărătești din biserică.
8. Sfeșnic domnesc din biserică.
9. Fereastră de ventilație dela biserică.
10. Releveuri de picturi, decorațiuni și sculpturi dela Hurezi (tabla 1).
- 11-12. Diplomă militară romană : fața exterioară a plăcii groase.
- 13-14. Diplomă militară romană : fața interioară a plăcii subțiri.
15. Bronz reprezentând un soldat pretorian.
16. Pisană paraclisului dela Comana.
17. Epitaful lui Radu-Șerban și Nicolae-Vodă Pătrașcu dela Comana.

18. Ruinile paraclisului dela Comana.

Frescuri dela Hurezi :

19. Boltă în pronaosul bisericii.
20. Bolți și arcuri în pronaosul bisericii.
21. Pantocratorul.
22. Inscripție zugrăvită în biserică.
23. Nașterea Maicii Domnului (paraclis).
- 24-25. Picturi pe peretele nordic (paraclis).
26. Patriarhul Neftalam.

27. Clopotnița dela Sf. Ion-Piatra.

28. Clopotnița dela Păpăuți.

29. Planul acestei clopotnițe.

30. Releveuri de picturi, decorațiuni și sculpturi dela Hurezi (tabla 2).

Mănăstirea Hurezi (desemnuri):

31. Chiliile dela miazăzi cu clopotnița.
32. Chiliile dela miazănoapte.
33. Chiliile dela apus cu paraclisul.
34. Gr. Tocilescu (portret).

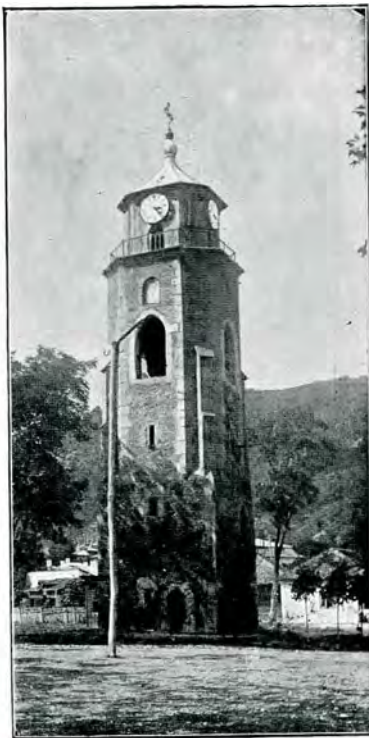

clopotnița bisericii Sf. Nicolae din Păpăuți împreună cu cea a bisericii Sf. Ioan Domnesc din Piatra-Neamțu sunt singurele exemplare de clopotnițe din timpul lui Ștefan-cel-Mare, cari s'au păstrat până în zilele noastre.

Sunt zidite odată cu bisericile și aproape în aceeași vreme: mai întâi cea dela Păpăuți la 1496 (N. Iorga, *Inscripții din Bisericile României* I, 3), apoi cea din Piatra la 1499 (Melchisedec, *Notițe istorice și arheologice*, 76). Clopotnița dela Păpăuți nu mai păstrează pisania. Negreșit însă ea a fost ridicată odată cu biserica, la anul arătat sau puțin în urmă, cași clopotnița dela Piatra, care a fost ridicată, după mărturia inscripției, un an în urma bisericii. Amândouă aceste clopotnițe se aseamănă atât în ceia ce privește compozițiunea cât și în ceia ce privește modul de clădire. Sunt lucrate din zidărie și piatră brută, afară de colțare, muchi, chenare de uși și ferestre, brăuri

etc. cari sunt din piatră cioplită. Siluetele lor sunt plăcute și variate. Planul orizontal este pătrat la bază, cu ziduri de 1,50 m. grosime. În partea de jos se află o încăpere boltită, în care pătrunzi prin o ușă joasă, ogivală, care se află la nivelul pământului. La catul de deasupra, la vr'o 3,50 m. înălțime, pe o față laterală se află o altă ușă ogivală, la care nu se poate ajunge de jos decât prin o scară exterioră de lemn, care, pe vremuri, trebuie să fi fost mobilă, astfel ca la moment dat să se poată ridica și întrerupe comunicația cu exteriorul. O altă scară de lemn, aceasta interioară, duce la clopote. Ea nu începe însă decât dela această înălțime în sus, astfel că clopotele puteau fi izolate și adăposite la nevoie. De aci în sus planul turlei devine octogonal. La partea superioară camera clopotelor este deschisă în toate patru laturile

27. Clopotnița dela Sf. Ioan-Domnesc din Piatra.

prin câte o fereastră largă, în formă ogivală. Toate dispozițiunile descrise până aci sunt comune amânduror clopotnițe.

Deosebiriile dintre ele sunt următoarele:

la clopotnița din Păpăuți planul octogonal la mijloc, revine ca un pătrat sus la înălțimea camerei clopotelor, colțurile fiind câștigate prin câte o consolă de piatră în formă de jumătate de piramidă răsturnată.

Pe fețele acestor console se aflau sculpturi, a căror urme se văd și astăzi și cari trebuie să fi fost foarte bine executate, dacă judecăm după resturile ce se păstrează în colțul dinspre sud-vest, reprezentând un balaur sculptat în relief foarte pronunțat.

La clopotnița din Piatra, mai sus de camera clopotelor, se află încă o încăpere, tot octogonală, însă mai mică, cu o galerie de circulație de jur-împrejur. În această parte, care a suferit în cursul timpului oareșicari modifi cațiuni, s'a așezat actualmente un orologiu. La această clopotniță se mai observă că colțurile teșite ale octogonului sunt întărite prin câte un contrafort în genul celor ce se întâlnesc în mod constant la turlele bisericilor din această epocă în Moldova.

Aceste deosebiri între cele două clopotnițe produc siluete diferite la fiecare.

Clopotnița din Piatra fiind terminată sus prin un mic pavilion cu o galerie împrejur capătă din această dispozițiune precum și

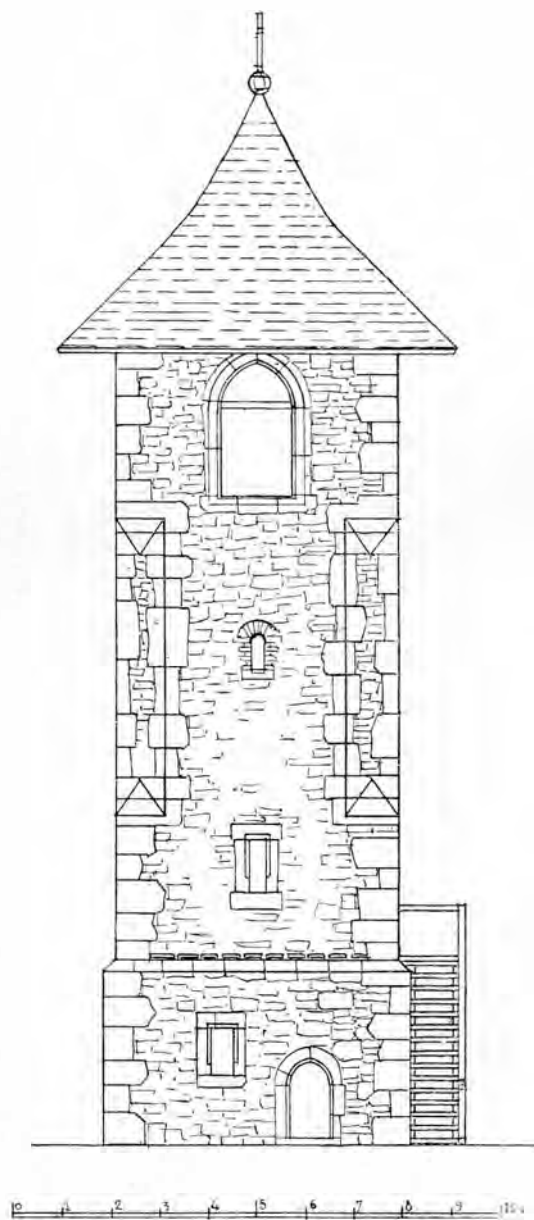
din cauza contraforților o siluetă mai elegantă în care domină liniile verticale; aceea dela Păpăuți din contră, având camera clopotelor proeminentă lateral, din cauza planului ei pătrat, capătă prin aceasta o siluetă mai puternică.

De altfel cornișa clopotniței dela Păpăuți nu mai există și nu se poate ști cum eră terminată partea superioară. Actualmente ea este învelită cu un acoperiș de șindri-lă în patru ape, asemenea cu cel ce a fost găsit anterior, iară cornișa s'a completat așezându-se mai multe rânduri de discuri de teracotă smălțuită ca acele de la biserică. Această lucrare a fost executată acum câțiva ani de către d. arhitect Băicoianu, care a restaurat și biserica. În afară de lucrările de la acoperiș și cornișe, s'au reparat, în anul trecut, pietrăriile, înlocuindu-se piatrile prea mult stricate, s'au rostuit zidăriile peste tot, s'au refăcut scările de lemn, cari erau putrede, s'au așezat uși și ferestre noi, s'a reparat și a-

menajat camera boltită din parter etc. Lucrările aceste din urmă au costat suma de 6000 lei.

ARH. N. GHICA-BUDEȘTI.

N. B.— Amândouă aceste clopotnițe sunt

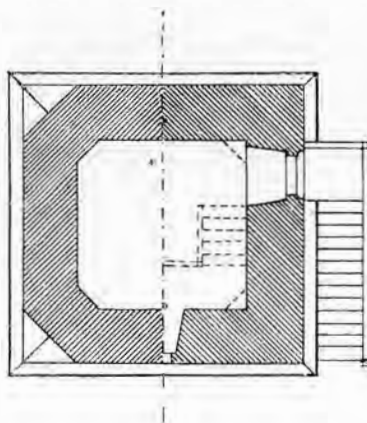

28. Clopotnița dela Păpăuți.

izolate, nefiind legate de alte ziduri sau clădiri, cum ele se găsesc de obicei pe la vechile noastre mănăstiri. Faptul se explică prin împrejurarea că ambele sfinte lăcașuri au fost simple biserici de mir. Numai târziu, pe la mijlocul sec. al XVIII-lea, sub Constantin-Vodă Racoviță (1749–53), biserica dela Păpăuți a fost prefăcută în mănăstire, înzestrată fiind, pe lângă cele trebuincioase averi domnești, cu danii dela Ștefan Bosie Căminarul. Căci — zice cartea de miluire a acestuia — biserica de piatră ce este la Tătărăș, la ocolul Botoșanilor, făcută din temelie de fericitul Ștefan-Vodă, fiind foarte frumoasă, din primejdioasele vremi mai dinainte și din nepurtare de grije stricându-se une și alte, au rămas goală de tot. Iar acum prea înălțatul nostru Domn, socotind cu milă către patria sa, au pus la cale și la mai bună stare și biserica aceasta,

de au făcut-o mănăstire (doc. din 1750 Aprilie 4, la Acad. Rom.).

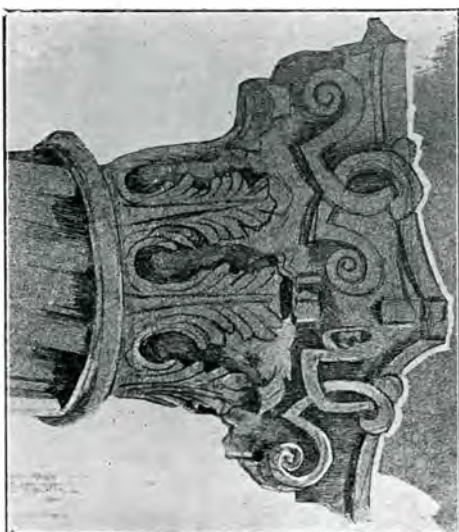
Atunci, de sigur, s'a ridicat clădiri necesare pentru călugări și ziduri împrejmuitoare pentru apărare, destul de puternice pentru ca populația orașului să găsească adăpost și siguranță în cuprinsul lor în vremuri de primejdie, cum a fost și cea din 1768, când Baronul de Tott, agentul francez pe lângă Hanul Tătarilor, trecând prin Botoșani, găsi închiși în mănăstire pe mai toți locuitorii târgului (Iorga, *Inscripții botoșenene*, 11–2). Dacă însă aceste clădiri și ziduri dela noua mănăstire a Păpăuților, dată pe seama călugărilor greci și închinată Patriarhiei din Antiohia, era sau nu în legătură cu vechia clopotniță a bisericii lui Ștefan cel Mare, nu se poate cunoaște astăzi, cel puțin după aspectul exterior al lucrurilor rămase.

29. Planul clopotniței dela Păpăuți ¹⁾.

¹⁾ Vederi ale clopotniței dela Păpăuți (înainte și după restaurare) s'au reprodus în Buletinul din anul trecut, pp. 37 și 172; iar desenuri după lucrările de

relevație ale d-lui Arh. Popovici (înainte de restaurare) s'au tipărit de d-l Al. Tzigara Samurçș în cartea sa «Arta în România» (București 1909, pp. 24–5).

30 Relevouri de picturi, decorațiuni și sculpturi dela Harezi.
— Lucrare de A. Balazor —